

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adrodd i	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad	3 Chwefror 2026
Pwnc	Crynodeb Archwilio Blynyddol 2025
Pennaeth Gwasanaeth	Huw Ynyr Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio
Awdur yr Adroddiad	Gwyndaf Parry Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau
Natur a rheswm dros adrodd Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi (3.4.8.11.2) y bydd y Pwyllgor yn ystyried adroddiad blynyddol yr archwilydd allanol, adroddiadau perthnasol eraill a'r adroddiad i'r rhai sy'n 'gyfrifol am lywodraethu'. Hefyd (3.4.8.11.3) bydd y Pwyllgor yn goruchwyllo trefniadau archwilio allanol, yn rhoi sylwadau ar gwmpas a dyfnder y gwaith archwilio allanol ac yn sicrhau ei fod yn rhoi gwerth am arian. Bydd yn ystyried adroddiadau archwilio allanol a bydd yn monitro eu hargymhellion.	

1.0 CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae'r adroddiad yn nodi Crynodeb Archwilio Blynyddol Archwilio Cymru ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn.
- 1.2 Mae'n crynhoi'r prif ganfyddiadau o waith archwilio 2025 a wnaed i gyflawni cyfrifoldebau Archwilio Cymru o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.
- 1.3 Derbyniodd Archwilio Cymru y cyfrifon drafft yn unol â'r dyddiad cau statudol ar 30 Mehefin 2025. Roedd ansawdd y cyfrifon drafft a'r papurau gwaith yn gyffredinol yn dda.
- 1.4 Cyhoeddodd yr archwilydd cyffredinol farn ddiamod ar y cyfrifon cyn y dyddiad cau statudol o 31 Hydref. Roedd un camddatganiad heb ei gywiro yn y cyfrifon. Nid oedd unrhyw faterion arwyddocaol eraill i'w hadrodd.
- 1.5 Canfu gwaith archwilio perfformiad fod gan y Cyngor drefniadau cadarnhaol ar gyfer monitro eu cronfeydd wrth gefn ond mae angen iddo gryfhau ei drefniadau comisiynu er mwyn gwella cysondeb.
- 1.6 Gwnaed sawl argymhelliad i'r Cyngor yn ystod 2025, gan ganolbwyntio ar ffurfioli ac ymgorffori trefniadau comisiynu i sicrhau gwerth am arian, a chryfhau'r rheolaeth strategol ac adolygu cronfeydd wrth gefn ariannol.

2.0 ARGYMHELLIAD

2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:

- Ystyried yr adroddiad ac yn derbyn sicrwydd o'i gynnwys.

Cyngor Sir Ynys Môn – Crynodeb Archwilio Blynyddol 2025

Dyddiad cyhoeddi: Ionawr 2026

Cynnwys

Cynnwys	2
Cyflwyniad	4
Cipolwg ar eich archwiliad	5
Canfyddiadau archwilio cyfrifon	6
Canfyddiadau archwilio perfformiad	9
Ansawdd archwilio	10
Gwybodaeth bellach	11

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Ni dderbynnir unrhyw atebolrwydd gan yr Archwilydd Cyffredinol, Swyddfa Archwilio Cymru na staff Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag unrhyw ddibyniaeth ar y ddogfen hon neu ddefnydd arall ohoni gan unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog na gweithiwr arall yn rhinwedd eu swydd unigol, neu unrhyw ddefnydd gan unrhyw drydydd parti.

I gael rhagor o wybodaeth, neu os oes angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau arnoch mewn fformat a/neu iaith arall, cysylltwch â ni dros y ffôn ar 029 2032 0500, neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg. This document is also available in English.

Cyflwyniad

Adrian Crompton

Archwilydd
Cyffredinol Cymru

Mae'n bleser gennyf rannu fy Nghrynodeb Archwilio Blynyddol ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn [y Cyngor]. Mae'n crynhoi'r prif ganfyddiadau o'm gwaith archwilio yn 2025 a gynhaliwyd i gyflawni fy nghyfrifoldebau o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Rhoddais farn ynghylch a oedd y cyfrifon wedi'u paratoi'n briodol, ac a oeddent yn rhoi darlun gwir a theg, ym mhob agwedd berthnasol.

Mae fy nhîm archwilio hefyd wedi asesu a yw'r Cyngor wedi gwneud trefniadau priodol ar gyfer sicrhau economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddefnyddio adnoddau, ac wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Wrth wneud hynny, mae fy nhîm archwilio wedi adolygu Rheolaeth Strategol y Cyngor o Falansau a Chronfeydd Wrth Gefn, a'i Drefniadau ar gyfer Comisiynu Gwasanaethau. Fel y nodir yn fy nghynllun archwilio, mae'r adolygiadau hyn wedi'u cynnal yn unol â'r Safonau Sefydliad Rhyngwladol y Goruchaf Sefydliadau Archwilio (INTOSAI).

Mae canfyddiadau manwl ar gyfer pob un o fy archwiliadau wedi'u nodi yn yr adroddiadau priodol y mae fy nhîm archwilio wedi'u cyflwyno drwy gydol y flwyddyn. Mae'r adroddiadau archwilio perfformiad ar gael ar wefan Archwilio Cymru a cheir rhagor o ddolenni yn y crynodeb.

Dylid rhannu'r Crynodeb Archwilio Blynyddol gyda y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu. Yna byddaf yn sicrhau bod y crynodeb ar gael i'r cyhoedd ar wefan Archwilio Cymru.

Hoffwn ddiolch yn fawr iawn i swyddogion y Cyngor am eu cymorth a'u cydweithrediad drwy gydol fy archwiliad.

Cipolwg ar eich archwiliad

Cefais y cyfrifon drafft yn unol â'r dyddiad cau statudol ar 30 Mehefin 2025. Roedd ansawdd y cyfrifon drafft a'r papurau gwaith yn dda.

Rhoddais farn ddiamod ar y cyfrifon cyn y dyddiad cau statudol ar 31 Hydref 2025. Roedd un camddatganiad nas cywirwyd yn y cyfrifon. Nid oedd unrhyw faterion arwyddocaol eraill i'w nodi.

Canfu fy ngwaith archwilio perfformiad fod gan y Cyngor drefniadau cadarnhaol ar gyfer monitro cronfeydd wrth gefn ond bod angen iddo gryfhau eu threfniadau comisiynu i wella cysondeb.

Gwnaeth fy nhîm archwilio nifer o argymhellion i'r Cyngor sy'n canolbwyntio ar ffurfioli a gwreiddio trefniadau comisiynu i sicrhau gwerth am arian, a chryfhau rheolaeth strategol ac adolygiad o gronfeydd wrth gefn ariannol.

Mae fy nhîm archwilio wedi cwblhau y gwaith archwilio fel y'i nodir yn fy Nghynllun Archwilio ar gyfer 2024-25

Canfyddiadau archwilio cyfrifon

Mae paratoi cyfrifon blynyddol yn rhan hanfodol o ddangos stiwardiaeth arian cyhoeddus. Mae'r cyfrifon yn dangos perfformiad ariannol y sefydliad ac yn nodi ei asedau net/cronfeydd wrth gefn, cyfanswm yr incwm a'r gwariant cynhwysfawr, a'i lif arian parod. Mae fy archwiliad blynyddol o'r cyfrifon hynny yn rhoi barn ynghylch a gafodd y cyfrifon eu paratoi'n briodol ac a oeddent yn rhoi golwg wir a theg, ym mhob agwedd berthnasol.

Disgrifir fy nghyfrifoldebau wrth archwilio'r cyfrifon yn fy nghyhoeddiadau Datganiad o Gyfrifoldebau sydd ar gael ar wefan Archwilio Cymru.

Cyflwynwyd y cyfrifon drafft i'w harchwilio ar 30 Mehefin 2025. Roedd hyn yn unol â'r dyddiad cau ar 30 Mehefin 2026 a bennwyd gan Lywodraeth Cymru. Roedd ansawdd y cyfrifon drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio yn dda ar y cyfan.

Fy marn archwilio

Rhaid i mi roi gwybod am faterion sy'n codi o'm gwaith i'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu i'w hystyried cyn i mi gyhoeddi fy marn archwilio ar y cyfrifon. Nodais y materion hyn yn fy Adroddiad Archwiliad o Gyfrifon i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 23 Hydref 2025.

Cywirdeb y paratoi

Gwnaed nifer o newidiadau i'r cyfrifon drafft yn deillio o'm gwaith archwilio.

Roedd un camddatganiad nas gywirwyd yn weddill yn y cyfrifon a archwiliwyd. Roedd hyn yn ymwneud â 32 o asedau a oedd yn dal balansau yn anghywir yn y Gronfa Ailbrisio a'r Cyfrif Addasu Cyfalaf, nad yw hyn yn cael ei ganiatáu o dan arferion cyfrifyddu priodol. Cyfanswm y gwall oedd £1.561 miliwn, sydd islaw ein trothwy perthnasedd ac felly ni effeithiodd ar ein gallu i gyhoeddi barn wir a theg ddiamod.

Ni wnaeth y Cyngor ddiwygio'r cyfrifon yn ystod yr archwiliad oherwydd natur amherthnasol y camddatganiad a'r amser cyfyngedig oedd ar gael i adolygu cofnodion ategol cyn y dyddiad cau ar gyfer ardystio. Mae'r Cyngor wrthi'n cywiro ei gofnodion a bydd yn addasu'r gwall hwn yn ei gyfrifon 2025-26.

Nid oedd unrhyw faterion arwyddocaol eraill i'w nodi.

Gwellodd amseroldeb papurau gwaith mewn sawl maes eleni, gyda sawl dogfen wedi'u paratoi cyn yr archwiliad. Fodd bynnag, roedd rhai papurau gwaith allweddol yn dal i gael eu cwblhau yn ystod wythnosau cynnar y ffenestr archwilio. Yn benodol, ni dderbyniwyd adroddiad y Prisiwr tan ganol mis Awst 2025, ac nid oedd papurau gwaith IFRS16 ar gael tan ganol mis Hydref 2025.

Dosbarthwyd y ddau faes fel rhai risg uchel oherwydd eu cymhlethdod, ac mae profion archwilio cynnar yn hanfodol i sicrhau cwblhau amserol, yn enwedig lle gall gwallau olygu bod angen profion estynedig a gwaith dilynol.

Er na wnaeth yr oedi hyn ein hatal rhag cyrraedd y dyddiad cau y cytunwyd arno eleni, bydd y ffenestr archwilio yn fyrrach y flwyddyn nesaf, a gallai oedi tebyg gyflwyno risg i gyrraedd y dyddiad cau ardystio diwygiedig o 30 Medi.

Ni nododd fy ngwaith unrhyw wendidau perthnasol mewn rheolaethau mewnol ond gwneuthum sawl argymhelliad a oedd yn ymwneud â rheolaethau TG ac Ariannol. Bydd cynnydd yn erbyn yr argymhellion hyn yn cael ei fonitro yn ystod archwiliad y flwyddyn nesaf.

Paratowyd Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent hefyd yn gyson â'r datganiadau ariannol ac â'm gwybodaeth i am y Cyngor.

Deuthum i'r casgliad bod cyfrifon y Cyngor wedi'u paratoi'n briodol ac yn gywir yn eu hanfod a rhoddais farn archwilio ddiamod arnynt.

Cwblhau'r archwiliad

Cyhoeddais y dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o gyfrifon 2024-25 wedi'i gwblhau ar 20 Hydref 2025.

Cyfrifon y Llywodraeth Gyfan

Cynhaliais hefyd adolygiad o ffurflen Cyfrifon y Llywodraeth Gyfan. Deuthum i'r casgliad bod y wybodaeth cyfuno partïon i gontract yn gyson â sefyllfa ariannol y Cyngor ar 31 Mawrth 2025 a bod y ffurflen wedi'i pharatoi yn unol â chyfarwyddiadau'r Trysorlys.

Mae gwaith cyfrifon eraill yn dal i fynd rhagddo

Yn ogystal â'm cyfrifoldebau dros archwilio cyfrifon y Cyngor mae gennyf gyfrifoldeb hefyd am ardystio nifer o hawliadau a ffurflenni grant.

Nid yw ein gwaith archwilio mewn perthynas â Threthi Annomestig Cenedlaethol a Chymhorthdal Pensiwn Athrawon wedi nodi unrhyw broblemau sylweddol. Fodd bynnag, rydym yn parhau i fynd i'r afael â gwaith Budd-dal Tai sydd wedi cronni o ganlyniad i broblemau hanesyddol, ac mae gwallau'n parhau i gael eu nodi drwy ein profion.

Ar adeg yr adroddiad, mae archwiliad yr hawliad am Gymhorthdal Budd-dal Tai 2023-24 wedi'i gwblhau i raddau helaeth, ac mae gwaith archwilio ar hawliad 2024-25 yn parhau.

Canfyddiadau archwilio perfformiad

Trefniadau comisiynu

Edrychodd fy nhîm ar sut mae trefniadau comisiynu'r Cyngor yn cymhwyso ystyriaethau gwerth am arian ac egwyddor datblygu cynaliadwy. Archwiliad thematig oedd hwn a gynhaliwyd ym mhob un o'r 22 awdurdod lleol.

Pwysleisiodd y meini prawf archwilio y gall cymhwyso trefniadau comisiynu yn gyson ar lefel gorfforaethol gryfhau sicrwydd bod y Cyngor yn sicrhau gwerth am arian. Llwyddodd y Cyngor i ddangos lle'r oedd rhai gwasanaethau wedi cymhwyso'r meini prawf hyn, er enghraifft, cynnal asesiad opsiynau trylwyr ar gyfer comisiwn hirdymor mawr. Fodd bynnag, canfûm nad oedd hwn yn ddull corfforaethol cyson, gan i ni nodi amrywiad ar draws yr enghreifftiau a archwiliwyd gennym.

Gwneuthum ddau argymhelliad yn canolbwyntio ar sefydlu a gwreiddio trefniadau comisiynu corfforaethol cyson y gellir eu cymhwyso'n gymesur â graddfa ac arwyddocâd y gwasanaeth a gomisiynwyd.

Rheoli Strategol Balansau a Chronfeydd wrth Gefn

Edrychodd fy nhîm ar sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gronfeydd wrth gefn. Canolbwyntiodd ar lywodraethu, rheoli risg, adrodd ariannol, a sut mae cronfeydd wrth gefn yn cael eu defnyddio'n strategol i wneud yn siŵr bod arian cyhoeddus yn cael ei reoli'n dda i gefnogi sefydlogrwydd hirdymor.

Gwelais fod y Cyngor yn rheoli ac yn adolygu cronfeydd wrth gefn yn effeithiol ac yn rheolaidd ond y byddai'n elwa o sefydlu protocolau ffurfiol ar gyfer eu defnyddio a'u hailgyflenwi. Byddai meini prawf cliriach ar sefydlu a dal cronfeydd wrth gefn a chynllunio ymlaen llaw ar gyfer eu cynnal a'u cadw yn gwella gwydnwch ariannol hirdymor.

Gwneuthum un argymhelliad yn canolbwyntio ar ffurfioli sut mae'r Cyngor yn sefydlu ac yn defnyddio ei gronfeydd wrth gefn.

Ansawdd archwilio

Mae ein hymrwymiad i ansawdd archwilio yn Archwilio Cymru yn absoliwt. Credwn fod ansawdd archwilio yn ymwneud â gwneud pethau'n iawn y tro cyntaf.

Rydym yn defnyddio tair llinell o sicrwydd i ddangos sut rydym yn cyflawni hyn. Rydym wedi sefydlu Pwyllgor Ansawdd Archwilio i gydlyn a goruchwyllo'r trefniadau hynny. Rydym yn craffu'n annibynnol ar ein gwaith gan Sefydliad Cyfrifwyr Siartredig Cymru a Lloegr, ac mae Cadeirydd y Bwrdd yn gweithredu fel cyswllt â'n Bwrdd ar ansawdd archwilio. I gael rhagor o wybodaeth gweler ein [Hadroddiad Ansawdd Archwilio 2024](#).

Ein Pobl

- Dewis y tîm cywir
- Defnyddio arbenigwyr
- Goruchwyliaeth ac adolygu

Trefniadau ar gyfer sicrhau ansawdd archwilio Dewis y tîm cywir

- Platform archwilio
- Moeseg
- Canllawiau
- Diwylliant
- Dysgu a datblygu
- Arweinyddiaeth
- Cymorth technelogol

Sicrwydd annibynnol

- Adolygiadau Ansawdd Allanol
- Adolygiadau â thema
- Adolygiadau oer
- Dadansoddiad o wraidd y problem
- Adolygiad gan gymheiriaid
- Pwyllgor Ansawdd Archwilio
- Monitro allanol

Gwybodaeth bellach

Mae gan Archwilio Cymru amrywiaeth o wybodaeth arall i gefnogi gwaith craffu ar gyrff cyhoeddus yng Nghymru, ac i barhau i wella'r gwasanaethau mae'n eu darparu i bobl yng Nghymru.

Ewch i'n gwefan i weld:

Ein cyhoeddiadau sy'n ymdrin â'n gwaith archwilio mewn cyrff cyhoeddus.

Gwybodaeth am ein gwaith sydd ar ddod a'n rhaglen waith ar gyfer archwilio perfformiad.

Offer data i'ch helpu i ddeall tueddiadau gwariant cyhoeddus yn well.

Manylion ein gwaith a digwyddiadau Arfer Da gan gynnwys rhannu arferion sy'n dod i'r amlwg a mewnwleidiadau o'n gwaith archwilio.

Ein cylchlythyr sy'n rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi'n rheolaidd am ein gwaith archwilio gwasanaethau cyhoeddus, arfer da, a digwyddiadau.

Archwilio Cymru

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Rydym yn croesawu gohebiaeth a
galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a
galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

